

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

**СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ**

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
20 ЛИСТОПАДА 2020 РОКУ**

ХАРКІВ – 2020

УДК 37.015.31:316.42
ББК 74.60
С91

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 7 від 19.11.2020 р.).

Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 20 листопада 2020 р. / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020. 125 с.

Збірка містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої сучасним проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, реаліям і тенденціям розвитку професійної діяльності фахівців соціальних інституцій з вирішення актуальних проблем соціальної роботи.

Матеріали представляють інтерес для науковців і практиків у галузі соціальної і соціально-педагогічної діяльності, науковців-початківців (здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів спеціальності «Соціальна робота») й практиків – фахівців соціальних інституцій.

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, 2020.
© Кафедра соціальної роботи і соціальної
педагогіки, 2020.
© Васильєва М.П., 2020.

Буйницька М.М. ЗДАТНІСТЬ ДО САМОМЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ВАЖЛИВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	36
Буркова М.В. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТАРШОКЛАСНИКІВ – ВИХОВАНЦІВ ІНТЕРНАТНОГО ЗАКЛАДУ.....	38
Ван Юйхун СОЦІАЛЬНА РОЛЬ МУЗИКИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19.....	43
Владимиров Д.І. ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗІ СТАРШОКЛАСНИКАМИ ЗАСОБАМИ АНІМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	44
Галас Т.В. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	47
Герасименко А.Ю. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО КОРЕКЦІЇ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	50
Гольфельд Т.Г. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ У ЦЕНТРАХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ.....	54
Дерев'янка Г.О. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	57
Довбня О.В. ПРОГРАМА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ СЕРЕД МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	61
Комишан Т.О. КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗДО.....	64
Куряча С.В. ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	67
Літвиненко Ю.С. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	73
Ліщина Ю.А. ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	78
Павлюченко С.Ю. АНАЛІЗ ДОСВІДУ ПРОФІЛАКТИКИ ВЖИВАННЯ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН ПІДЛІТКАМИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	81

Герасименко А.Ю.
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО КОРЕКЦІЇ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Єсіна

Анотація. У статті дано визначення поняття «підлітковий вік», як складний період в розвитку особистості; виявлені різні підходи до визначення поняття «девіантна поведінка підлітка», як така, що порушує моральні та правові норми суспільства; розкрито соціальну корекцію як один із важливих напрямів соціальної роботи з подолання девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти; дано авторське визначення поняття «професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з корекції девіантної поведінки підлітків»; виділено компоненти готовності майбутніх соціальних працівників до корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти: когнітивний, мотиваційно-особистісний та діяльнісний; розроблено та експериментально перевірено комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти, до складу якого входять лекційні, семінарські та виховні заняття, що сприяють засвоєнню здобувачами основних теоретичних положень та практичних умінь.

Ключові слова: підлітки, девіантна поведінка, соціальний працівник, соціально-педагогічна корекція, професійна підготовка, професійна готовність, заклади загальної середньої освіти.

Gerasimenko A.Yu. Preparation of Future Social Workers for Correction of Deviant Behavior of Adolescents in the Institution of General Secondary Education

Annotation. In article definition of the concept "teenage age" as the difficult period in development of the personality is given; various approaches to definition of the concept "deviant behavior of the teenager" as breaking moral and precepts of law of society are revealed; it is opened social correction as one of the important directions of social work on overcoming deviant behavior of teenagers in establishment of the general secondary education; author's definition of the concept "vocational training of future social workers to work on correction of deviant behavior of teenagers" is given; it is allocated components of readiness of future social workers for correction of deviant behavior of teenagers in establishment of the general secondary education: cognitive, motivational and personal and activity; the complex of means of training of future social workers for correction of deviant behavior of teenagers in establishment of the general secondary education which part the lecture, seminar and practical training promoting assimilation by students of the basic theoretical provisions and practical abilities is is developed and experimentally checked.

Keywords: teenagers, deviant behavior, social worker, social and pedagogical correction, vocational training, professional readiness, institutions of the general secondary education.

Постановка проблеми. Сьогодні ситуація в Україні характеризується деформацією виховної функції сім'ї, занепадом культурно-освітніх закладів, неблагополучним побутовим оточенням, що призводить до зниження рівня формування сприятливого соціального середовища для виховання молодого покоління і негативно впливає на криміногенну ситуацію у державі. Останнім часом тема девіантної поведінки підлітків набуває особливої актуальності у зв'язку із зростанням проявів підліткової девіантності, жорстокості у молодіжному середовищі та родині.

При цьому ефективність здійснення соціальної корекції залежить, з одного боку, від комплексності корекційного впливу, а з іншого – від професіоналізму суб'єктів впливу, зокрема соціальних працівників соціальних служб, соціальних педагогів, психологів, які мають значний ресурсний потенціал щодо ефективного вирішення означеної проблеми. Тому в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників має бути забезпечена їхня готовність до роботи з корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз наукових джерел засвідчив, що теоретичні аспекти професійної підготовки фахівців соціальної галузі розкрито у працях вітчизняних (Р. Вайноли [2], М. Васильєвої [3], О. Карпенко [8], І. Романової [3]) та закордонних (О. Абдулліна [1], Ю. Галагузової [5], О. Холостова [11]) учених. Проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками з девіантними формами поведінки частково репрезентовано в дослідженнях О. Волошенка [4], П. Короткова [9], О. Ніколаєнко [10]; до профілактично-корекційної роботи з педагогічно занедбаними підлітками – М. Ярошко [13]. Проте, недостатньо розробленими залишилися технологічні аспекти роботи соціального педагога з корекції девіантної поведінки підлітків в умовах ЗЗСО. Також потребує удосконалення комплексу засобів підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до визначеної роботи.

Метою статті є розробка та експериментальна перевірка комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Проведений аналіз наукових праць (О. Скрипченка [7], Л. Долинської [7]) дозволив схарактеризувати підлітковий вік (11-14 років) як складний період в розвитку особистості, який є перехідним від дитинства до дорослості, коли відбуваються зміни як в фізичному, психічному, духовному особистісному розвитку підлітка, так і в оточуючому його середовищі, а точніше – у системі вимог і очікувань суб'єктів цього середовища до нього.

Підлітковий вік відрізняється підвищеною чутливістю до зовнішніх та внутрішніх чинників, оскільки в цей час радикально змінюється їх соціальний статус. Змістові та процесуальні особливості соціалізації в цьому віці визначають і посилюють девіантні прояви у підлітків.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити девіантну поведінку підлітків як систему дій та вчинків, які порушують загальноприйняті у суспільстві моральні та правові норми, що проявляється у вигляді незбалансованості психічних процесів, неадаптивності, порушенні процесу самоактуалізації, в ухиленні від морального контролю за власною поведінкою [6, 97].

Одним з перспективних і важливих напрямів соціальної роботи з подолання девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти є соціальна корекція, організація і здійснення якої потребує комплексного підходу.

На основі аналізу наукових праць М. Волошенка [4], Л. Тютті [12] «соціальну корекцію» визначено як діяльність соціального суб'єкта з виправлення тих особливостей психологічного, педагогічного і соціального плану, що не відповідають прийнятим у суспільстві моделям і стандартам поведінки.

Метою корекційно-педагогічної роботи соціального педагога закладу загальної середньої освіти є не лише виправлення відхилень, які вже наявні у поведінці підлітка, а й створення передумов щодо його подальшого розвитку, позитивної соціалізації та інтеграції у соціум.

Аналіз теоретико-методичних питань підготовки соціальних працівників у наукових працях Р. Вайноли [2], М. Васильєвої [3], І. Романової [3], М. Ярошко [13] дозволив сформулювати поняття «*професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з корекції девіантної поведінки підлітків*» як процес набуття здобувачами під час навчання у закладі вищої освіти необхідних знань, умінь, навичок, досвіду щодо особливостей

здійснення корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти, а також можливості відтворювати їх у майбутній професійній діяльності.

Результатом процесу підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності з корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти визначено готовність здобувачів до здійснення такої роботи. Ми розглядаємо готовність майбутніх соціальних працівників до корекції девіантної поведінки підлітків як сукупність знань, умінь та навичок, що сприяють ефективній реалізації набутих професійних компетенцій соціальної спрямованості (соціальна профілактика, соціальна реабілітація, соціальна корекція).

Нами виділено наступні компоненти готовності майбутніх соціальних працівників до корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти: *когнітивний* (оволодіння теоретичними знаннями з корекції девіантної поведінки підлітків; освоєння психологічних, фізіологічних особливостей підлітків; вивчення методів та технологій корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти), *мотиваційно-особистісний* (формування у майбутніх соціальних працівників спонукань до професійної діяльності з корекції девіантної поведінки підлітків та професійних цінностей, що забезпечують успішність діяльності майбутніх соціальних працівників з корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти) та *діяльнісний* (оволодіння вміннями і навичками застосовувати на практиці прийоми та методи роботи соціального працівника з корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти).

Для більш ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників нами було розроблено комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти, до складу якого входять лекційні, семінарські та виховні заняття, що сприяють засвоєнню здобувачами основних теоретичних положень та практичних умінь.

Експериментальна перевірка комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти, проводилось на трьох взаємопов'язаних етапах: 1) констатувальний; 2) формувальний; 3) контрольний.

На констатувальному етапі з метою визначення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти було виокремлено головні критерії та показники: когнітивний (формування системи теоретико-практичних знань з проблеми корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти), мотиваційно-особистісний (формування у здобувачів пізнавальних та соціальних мотивів майбутньої роботи з корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти), діяльнісний (рівень сформованості практичних умінь та навичок здійснення роботи з корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти).

На другому формувальному етапі експериментальної роботи впроваджувався комплекс засобів з корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої, який був заснований на лекційних заняттях «Поняття, зміст та види девіантної поведінки підлітків», «Чинники девіантної поведінки особистості», семінарських заняттях «Соціально-педагогічна корекція девіантної поведінки підлітків», «Рівні профілактики девіантної поведінки підлітків», соціально-виховних заходах «Використання засобів реклами у соціальному вихованні підлітків»; «Роль молодіжних організацій у формуванні відповідального ставлення підлітків до закону».

Третій контрольний етап експериментального дослідження, окрім проведення повторної діагностики, мав за мету перевірку практичних навичок здобувачів експериментальної групи (32-СР). На основі набутих знань та умінь на лекційних та семінарських заняттях, під час виховних заходів та формувального етапу експерименту здобувачами 32-СР групи було розроблено проєкт «Школа відповідального батьківства».

Проведення повторної діагностики показало, що впровадження комплексу засобів з підготовки майбутніх соціальних працівників до корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти вплинуло на підвищення рівня готовності здобувачів – майбутніх соціальних працівників до цієї діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, розроблений комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти є дієвими та може використовуватися у процесі професійної освіти майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів.

Перспективним напрямом подальшої дослідницької діяльності є розробка навчально-методичного забезпечення з корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти.

Список використаних джерел:

1. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. Москва: Просвещение, 1990. 141 с.
2. Вайнола Р.Х. Особливості професійної підготовки майбутнього педагога в контексті особистісного підходу. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2006. С. 61-70.
3. Васильєва М.П., Романова І.А. Використання сучасних дидактичних методів у підготовці майбутніх соціальних працівників. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Том. 2. № 13. С. 187-190.
4. Волошенко М.О. Результати педагогічного дослідження з формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. №3 (50). 2015. С. 34-35.
5. Галагузова Ю. Н. Концепция практики в профессиональной подготовке социальных педагогов. *10 лет социальной педагогике в России: результаты и перспективы развития: материалы науч.-практ. конф. (м. Самара 25-26 октября 2001г.)*. Самара: Изд-во «Самарский университет», 2001. С. 42–44.
6. Демичева А.В. Девиантное поведение в современном украинском обществе. *Психологическая наука и образование*. 1999. № 2. С. 94-98.
7. Долинська Л.В., Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник. Київ: Просвіта, 2001. 414 с.
8. Карпенко О. Г. Теорія і практика професійного становлення соціального працівника: навч. посіб. Київ: Слово. 214. 234 с.
9. Коротков П.В. Профілактика та корекція девіантної поведінки молоді у діяльності соціальних служб. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія «Психологічні науки». Чернігів, 2013. Вип.114. С.98-102.
10. Ніколаєнко О.С. Профілактика та корекція девіантної поведінки підлітків: науково-методичний посіб. Чернівці: Рута, 2004. 80 с.
11. Социальная работа: теория и практика: учеб. пособие / Отв. ред. Е. И. Холостова. Москва: ИНФРА-М, 2001. 362 с.
12. Тюптя Л.Т. Соціальна робота: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: ВМУРОЛ «Україна», 2004. 408 с.
13. Ярошко М.М. Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактично-корекційної роботи з педагогічно занедбаними підлітками: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2011. 20с.